

ПРИЧА „ДНЕВНИКА“

Месија у Београду

Јовица Аћин

Емил Запара закупио је свог личног приповедача. То је остарели бескућник који себе сматра испосником. Емил га је прозвао Ведогоња. И тако, док шетају улицама Ведогоња му прича. Зауврат Емил га храни и поји.

Тог дана Емилов улични приповедач поверио је необичну ствар свом послодавцу. Причао му је о уклетим кућама у Београду. Ноћивао је повремено у њима. Још и данас у оној у Крунској улици има скривену своју асуру. Чак и без тих уклетих кућа, он живи међу духовима, где год био, шта год чинио. Прате га. Појављују му се у сну или му не допуштају да усне. То су духови оних који од њега траже правду. Насељавају целу земљу и велики део Балкана. Очекују од њега да се огласи и да злочинци који су их побили једном буду обелодањени и осуђени. Не спомиње их он Емилу. Каже само духови, а и то каже тешка срца. Не спомиње Емилу да зна чији су то духови. Не спомиње ни да су му блиски. Чак их и призива. Тражи од њих да га муче. Зар и он сам није сад дух, њихов саброт? Заслужује сваку муку на коју могу да га ставе. Не говори никоме о њима. Где год да заспи, у који год пошак да се зовуче, свако место му је уклето место. Уклето за њега значи и свето место. Зато говори о Месији кога му је раније већ спомињао кад су били код Цркве Свете Марије. Док тумарају, а Емил се нада да старац само узгред говори о уклетим кућама, јер га од њих хвата страх.

„Овде је некад боравио Месија“, почео је старац, и показа на оронулу двоспратницу недалеко од храма и самостана Светог Анте Падованског. Можда није показао ту кућу, али је несумњиво њу спомињао поводом Месије. Да, колико сурадник Емил се неће тачно сећати да ли је то кућа код франевачке цркве, коју је саградио словеначки архитекта и чији звоник се диже пут неба у виду усправног црвеног ваљка, поред кога су још два нижа богослужбена и стамбена ваљка, различитог пречника, али у истој боји црвених опека, или је старац ипак показао на пропалу вилу у Крунској улици. Које год од та два здања да је било Месијино станиште, кућа не да је била оронула него није недостајало много па да јој се два последња зида потпуно сруше. Без крова. Кроз изваљене прозоре поглед је откривао коров који је бујао. Папрат, врес, коприва, шибље зове. Кућа као да није била од камена и опека него од дасака које су се расточиле и распадале. Само остаци зида обрастали маховином. Од степеништа постоје само рукохвати од зрњалог гвожђа. Видљиве су и поломљене цеви од кућног грејања. Распали ковчези у којима мора да је једном чувана постољина за кревете којих више нема. Тешко да би се за ту кућу и могло рећи да је кућа. Она је приказ катастрофе света у маломе. А усред тих остатака још се назире сенка онога ко је ту становао.

О Месији се непрекидно говори у оквиру богословије. Он је Божија рука која ће спасти свет, извести нас из мрака. Можда хоће, можда неће. Његов долазак је предвиђен за крај времена, али наилазимо на непоколебљиве тврдње да ће Месија доћи не онда кад га очекујемо него дан касније. Али треба престати да о Месији мислимо на богословски начин. Ако је, рецимо, Исус Христос био Месија, био је то само зато што је био човек као и сви ми. Није Месија Божији избор него човекот. У чему је сврха света? Ни у чему. Напросто не постоји нити је икад постојала. Измишљена је за оправдање историје. А историја баш никаквог оправдања нема. Месију смо изабрали да би хаос изгледало да има смисла, а којем онда можемо да стремимо као највишем циљу живота и трајања. Месија је наша слабост. Он је данас ова кућа од које ништа није остало.

Како то да је Месија изабрао да борави у овом граду? То би свако могао да се запита. Па зато што нема места у свету у којем он није боравио. Нема живог бића које га није срело, мада тога, истина је, није увек свесно. Само неколицина је било у прилици да знају са ким су се видели. Знали су да су срели Месију. Месија је био у њима. Свако од нас би могао да буде Месија, тај тајанствени створ, фантастично биће, које је заборавило на то чему је намењено, који му је задатак. Да спасава свет, буде нам водич? Али то је већ превазиђена ствар. Свет није ту да буде спасен него да буде пуштен низ воду.

Кад је Емил питао каква је била кућа, у којој се Месија био настанио, код је била уцело и нешто тефена, старац му је рекао да то уопште није тешко погодити, кућа је била таква каква је сад, сама рушевина, можда чак и рушевнија него овог тренутка. Старац чак верује да је таква каква је већ од саме своје појаве. Таква је созидања. Као руина.

Месија је зачетник бескућништва. Он је као и сви остали бескућници. И он је рођени испосник потпуно налик старцу. И не само да ће доћи дан касније него што му се надамо – доћи ће код више и не буде потребан. Доћи ће само зато што више никог неће бити коме је стало до спасења, никог да вапи за правдом. Његова кућа у Београду тек је привид, руина које се привиђа као руина, јер је ишчезла већ и као руина, баш као што је то и са самим Месијом. Његова сенка коју је Емил приметио, и сама чили, и већ је једнака ноћи која пада и замрачује уличи, којом иде старац са својом неповерљивом муштерјом, упркос упаленим уличним светлима. Да ли је то сенка Месије учинила да се усред дана смркне? Или је ноћ зато што Месија, по свом обичају, касни и није нимало полетан како би свет волео за свог суђеног спаситеља уроњеног у заборав сопствене мисије? За трептање тих светиљки могло би се рећи, објашњава старац, да је порука, готово саопштена Морзевим знацима. Више од тога старац не каже, али Емилу је некако јасно садржина поруке. Онаима којима је до спаћења данас истински стало морало би бити речено да се без одлагања населе у тој кући. Неће бити спасени, али што мари, биће у кући спаса, у кући која је у ванредном стању, те у њој више нема закона.

Последње реченице старац је изговорио некако невољко. Као да би што брже да пребрине непријатну обавезу. Али приповедач, који би да смлати причу укратко, као да просипа напатак којим се гаси жеђ. Скраћивање је куга, велике богиње или слична пошаст која ремети ток, уводи нежељене јазове, па изгледа да се прескаче оно што би се могло показати као суштинска ствар. Развлачење понекад има више смисла. Пијете ли вино при томе, у случају развлачења, имаћете прилику и да се напијете. Постоји ритам приповедања који се, истина, од приче до приче мења. Ако га старац ту и тамо занемарује, ипак га налази, држи га се, унеколико ствара сопствену. То је ритам хођења. Понекад је њихов ход шетачки, али постоје деонице које старац као да жели што брже да пређе. Онда пружа корак, одвара поглед, загрине се, муца. Тада пролази намрштен и љутљив. Његов живот на улици, сећања која призива, артикулишу ритам његовог приповедања. При томе, не треба губити из вида и промене у његовом даху. Постоје равне улице, али постоје и улице којима се успињу или њима сползе, неке су од њих прове, неке кривудају. Све то утиче. Да би понеку реч нагласио, вади фрулу из појаса и њоме једном или двапут куцне о зид уз који пролазе као да из ње отреса нагомилану праšину. То је прашина његовог сећања, то је пепео његових сазнања и искустава. ■

ИНТЕРВЈУ

БОРЂЕ ПИСАРЕВ, КЊИЖЕВНИК

Самотан је овај посао

Један од најзначајнијих савремених српских писаца Борђе Писарев представиће на јуче отвореном Међународном сајму књига у Београду две своје нове књиге: „Мајстор који гради светове и господари причама“ и „Од радионице читања до курса креативног писања“. Обе су изашле под окриљем „Агоре“.

● **Књига „Мајстор који гради светове и господари причама“ акценат ставља на мултипликоване идентитете Аутора/Писца/Ствараоца. Да ли се, посматрано из перспективе XXI века, нешто у том идентитетском троуглу променило у односу на, рецимо, крај седамдесетих и почетак осамдесетих година прошлог века, када почињете да пишете и објављујете?**

– Искази које сам скуприо у овој књизи су непроменљиви. Ова књига, заједно са остале три, које чини мини опус „Академија за писце“, приручник је константних сазнања, својеврсни дајестирани уџбеник из теорије књижевности, и садржи чињенице које се држе научне догме. Пошто нисам теоретичар књижевности, ипак то више волим да назовем беккером за писце и читаоце, а посебан начин презентације чини ове књиге, по мени, релевантним теоријом књижевности.

● **Књига „Од радионице читања до курса креативног писања“ је пак књижевни колаж, где писци-теоретичари, од Владимира Пиштала и Саве Дамјанова до Горане Раичевић и Владиславе Гордић Петковић, сведоче о спонама креативног читања и креативног писања. Неко ће можда рећи: ок, знам да читам, прочитао сам на стотине књига, а опет ни изблиза не могу да пишем као Пиштало или Писарев?**

– Ова искуства нису предочена да би неко писао као Пиштало и Писарев, него напротив: видите како они пишу, па онда пронађите ваш поетички приступ, вашу „модлу“. Једно је, бар се нада, јасно: сви се ми бавимо истим стварима – љубав и страст, живот и смрт, старост и младост, мудрост и незнање... – али форма и језик на крају пресушују о томе ко је и колико успешан или не. Да не говорим о оној једној ствари о којој је тешко рећи ишта рационално: или у вашем делу има магије или не, али како се до ње долази...

● **Недавно сам наишао на давнашњу критику академика Миљивоја Ненина о књизи „Шта то беше млада српска проза“ проф. др Саве Дамјанова, у којој, између осталог, каже да ће њени јунаци, међу којима је и Борђе Писарев, постати класици „када читаоци буду спремни“... Сагледавајући из данашње перспективе домете и утицај представника младе српске прозе – да ли сте постали класици?**

– Што се мене тиче, уколико су читаоци спремни, прихватам улогу класика, и то чак од оног времена када нисам имао написаног нити објављеног иједног ретка. Ипак, морам да будем искрен и да признам: драже ми је да будем ЖИВ писац, него МРТАВ класик.

● **Поменути професор емеритус Сава Дамјанов је тада – можда и раније, али ја сам је упамтио у контексту представника „младе српске прозе“ – пласирао крилатицу: Књижевност је божанствена комедија. Гледате ли данас другачије на књижевност него, рецимо, у време које су обележили „пробисвети и библиотеци“, како су звали представнике те групе аутора, која се, трагајући за инвентивнијим стратегијама писања, супротстављала тада доминантној „стварносној прози“?**

– Мој однос према литератури је остао мање-више исти. Мислим да сам тада био у праву, баш као и сада. На моју несрећу, и несрећу мојих књига, већина других не мисли тако. Ту се ништа не може учинити, неко дефинитивно није у праву. Али ако не могу да их уверим (победим) ипак не морам да им се придружим. Самотан је овај посао, био у почетку, једнако као и денедијама уназад, када сам почињао, али то је тако и то треба прихватити без роптања.

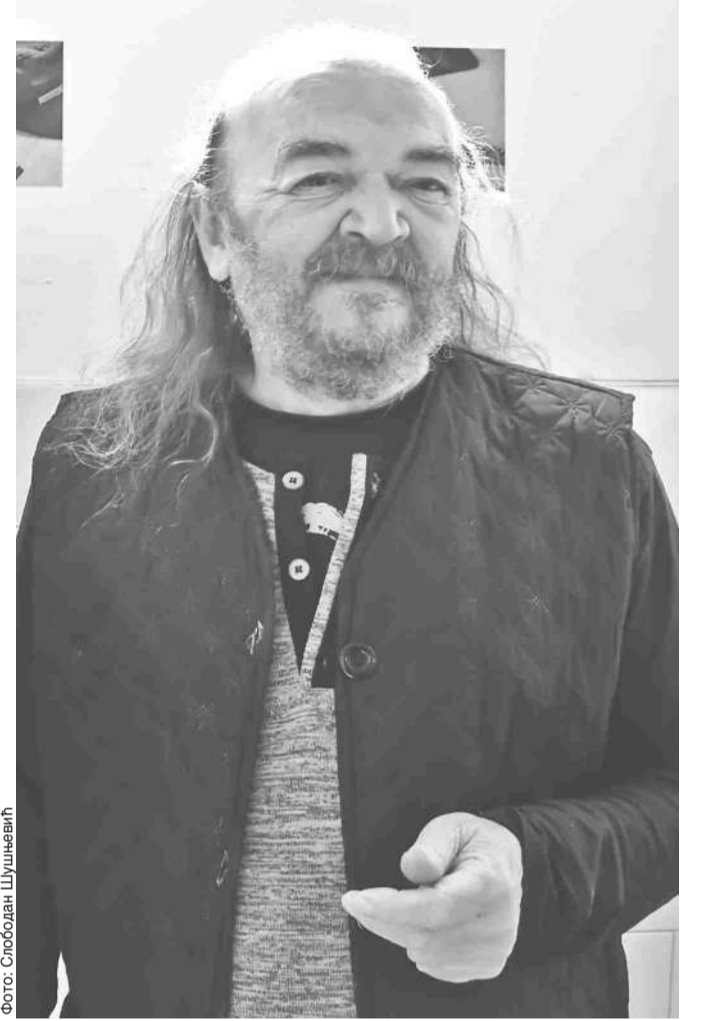
● **Да сад седнете у „анахропет“ Енрикеа Гаспара и вратите се које четири деценије у прошлост – а са овим искуством – да ли бисте остали верни постмодерни или бисте кренули неким другим стазама, можда утабанијим, а вероватно и исплативијим?**

– Ко ће га знати? Могуће је, не поричем, да бих искуства која данас поседујем искористио за леп, лагодан живот и славу која иде уз оне успешне који се баве елитним, харизматичним пословима. Да сам, пре толико већ бројних деценија сагледавајући ограничења људског века, знао оно што сам сада платио утрощеним, замало да кажем изгубљеним годинама, могуће

Службени кувар Микија Шепарда

● **Када сам прочитао вест да је објављена књига „Службени Хари Потер кувар - Чаробна предјела, магична главна јела, очаравајући слаткиши и чудесни наплатци“, одмах сам се сетио Вашег романа „У кухињи са Зевсом“, где сте, уз занимљиву причу, понудили и многе рецепте. И помислио: како би, рецимо, изгледао Службени кувар Микија Шепарда?**

– Што се тиче основне идеје и врсте јела, нема ту неке велике разлике. Осим што планетарни успех Роулингове, иза које стоји огромни енглески у односу на минорни српски језик и маркетинг англосанског издавачког тржишта у односу на наше минорне српске потенцијале. Не могу да се пореде - у овом случају на моју штету, наравно. И, не треба заборавити: осим добре прозе, ја сам заиста понудио рецепте који могу да се примене у пракси. Постоји још једна ситна зачковица; моји рецепти доступни су оном малом броју читалаца који се, као припадници ексклузивне секте посвећених припадника еснафа Књижевности, углавном не баве кувањем, а онима који кувају тешко да ће мој (ексклузивни) роман стићи у руке.

Фотос: Слободан Шушевић

је да бих то знање искористио за успех који гарантује лагоднији живот. Али, о чему сада заправо причамо? О твом и о мом животу, или једноставно промишљамо листајући странице Ге-теовог „Фауста“, или гледајући све те филмове и слично, који се баве потписивањем уговора са ђаволом? Ако, на крају, реално и критички сагледавам свој досадашњи опус (и дела), сигурно је да ми није било досадно, што никако није занемарљиво, а још је сигурније да код писаца који припадају другим епохама и другим културама и поетикама, управо више волим и поштујем оне који нису ходали утабаним, сигурним стазама.

Дакле, можда понекад и опсујем, али пусти-м сузицу очајања, али бар досадно ми никад није било.

● **Препознају ли се данас на српској књижевној сцени неки трендови/аутори који би кроз коју годину или деценију могли да се повежу неком линијом додирних тачака поетичке оријентације?**

– Нажалост, или на срећу, не видим те који иду тим тешким путем. Мислим да су време, а и саме навике читалаца, толико убрзане и измењене, да заправо више готово нико неће седети уз штампану књигу покушавајући да открије могућу суштину живота, или лепоту новог приступа, само листајући странице које, види чуда, траже да прочиташ реченице, пасусе, фрагменте и странице нечега до чега се данас стиже

Више волим и поштујем оне који нису ходали утабаним, сигурним стазама

једноставним скраћеница електронских записа са дескопа мобилног, процесора или е-читача. Скраћенице замењују читаве негдашње томове, а једно „лол“, а нисам саркастичан нити у овом исказу има ироније, уме код наших вештих, младих савременика да замени, у добро погођеном контексту, Сервантесовог „Дон Кихота“. На шта је, сад давних деценија уназад, дискретног указао геније Борхес, када је дозволио свом књижевном јунаку Менару да поново, од речи до речи, напише потпуно идентичног „Дон Кихота“.

● **И „Мајстор“ и „Радионица“ биће представљени на Међународном сајму књига у Београду. Јер, издавачи и даље темпирају важне наслове управо за ову манифестацију, читаоци спремају ранчеве за целодневне књижевне излете и сусрете са омиљеним им писцима, новине су пуне текстова о новим књигама, писана реч се пробија и до ударних телевизијских емисија... Све је као некад или ипак није?**

– Није на мени да судим. Некада, то јесте била авантура и захват и додир у „магију књиге“. Данас, са неприкривеним опцијама којима се до Приче, јер она јесте основа и суштине сваке књиге, стиже безбројним другим средствима, а говорим нар-авно о интернету, електронској и аудио књизи, спотовима, видео и убитачно заводљивим филмовима нове генерације режисера и врхунских екипа сценариста и техно генија, заправо и не верујем да се на Сајму нуди мирис књиге: пре бих рекао да је то удар и окупација нове техно стварности где и обична љубавна прича постаје клон клонова где основна матрица изазива зависност као квалитетан кокаин, а виртуелно замењује стварност. Не тврдим да је то добро или лоше, него само да је то другачији Пут. Замало да изговорим „откровења“, или „спознаје“, али то би ипак било прејако.

■ Мирослав Стајић

ЦРЊАНСКИ - БИОГРАФИЈА ЈЕДНОГ ОСЕЋАЊА

Навршило се 130 година од рођења највећег модерног писца српске књижевности – Милоша Црњанског. У складу са том чињеницом, „Православна реч“ је објавила тротомну књигу о великом писцу из пера његовог најбољег тумача – проф. др Мила Ломпара, председника Задужбине Милоша Црњанског. Према носи заједнички наслов „Црњански – биографија једног осећања“, ово издање доноси потпуно нове садржаје. Јер, друга и трећа књига посвећене су оригиналним анализама поезије, прича, путописа, драма и свих шест романа Црњанског.

ВОЈВОЂАНСКИ ИЗДАВАЧИ И ПИСЦИ НА МЕЂУНАРОДНОМ САЈМУ КЊИГА У БЕОГРАДУ

Авион за поноћ

Милош Латиновић
(Вулкан издаваштво)

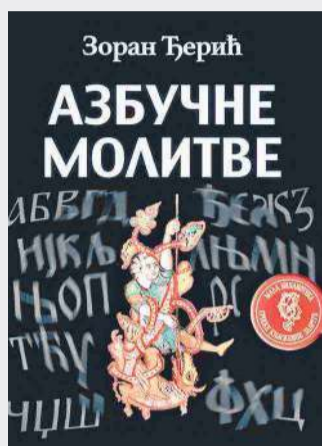
Нови роман Милоша Латиновића по својој структуралној разуђености и мноштву ликова, подсећа на романе његових узора: хиспаноамеричких аутора, код којих је, као и код Латиновића, избрисана јасна граница временских дистанци и наметнуто јединство простора у којем се, као у игри посебних правила, одигравају приче ове књиге која наликује судбинској слагалици. Играјући се, еквилибристички храбро, чак повремено нехајно, на моменте недисциплиновано, с главним јунаком, који је мултипликован, а има недвосмислене квалитетације ауторовог алтер ега, Латиновић својом причом задира у заборављене просторе појединачних несрећа, трагедија народа, изненадних губитака, сваког-невног бола, али стиже и до рајских врата, до срећних људи, великих догађаја, победа и пејзажа лепоте. Авион за поноћ је огроман мозаик којем је тема живот, а у којем свака коцкица има свој смисао и своју вредност.

Азбучне молитве

Зоран Ђерић
(Српска књижевна задруга)

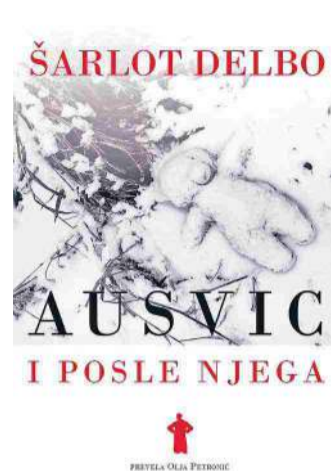
Азбучне молитве Зорана Ђерића представљају својеврсну песничку генезу, аутобиографију, али не ни само песничку. Затекао се песник и у скученим просторијама, као и на широким географским потезима, углавном европским, крећући се у правцу унутрашњих простора, у којима се препознају његове раније теме и опсесије – дом и бездомност, изгубљеност, ђубриште, природа, књижевност итд. Песме у акростиху имају азбуку, односно свака песма је састављена од по тридесет стихова, од А до Ш, посежући на тај начин за традицијом српског средњовековног песничтва. Послужио се познатим, али од тада готово некористишћеним обликом азбучне молитве, испуњавајући је новим садржајем. Песме служе као молитве, али и као дијалог са свакодневницом. Ђерићева песничка визија узбуђује се у молитву свету и молитву за свет.

Аушвиц и после њега

Шарлот Делбо
(Културни центар Новог Сада)

Дело Шарлот Делбо једно је од кључних остварења логорашке књижевности и књижевности Холокауста. Њено мемоарско враћање питањима сведочења кризе током деценија након ослобођења из нацистичких логора показује посвећеност приказивању трауме коју је донео l'univers concentrationnaire, траума која се не сагледава као догађај из прошлости већ као историја која се не завршава. У својим мемоарским – или пак антимемоарским – записима, Делбо описује заточење у затвору Санте у Паризу, погубљење супруга Жоржа Дидаша, депортацију у Аушвиц-Биркенау, у сточном вагону, боравак у логору, пребацивање у Равензбрик, ослобађање, повратак и живот после. За разлику од бројних књижевних дела о Холокаусту која се заснивају на реалистичком приповедању, уз миран, разборит исказ сведока, „Аушвиц и после њега“ одликује се сложеном естетиком и модернистичком структуром.

Алцхајмер кафе

Ратомир Рале Дамјановић
(Прометеј)

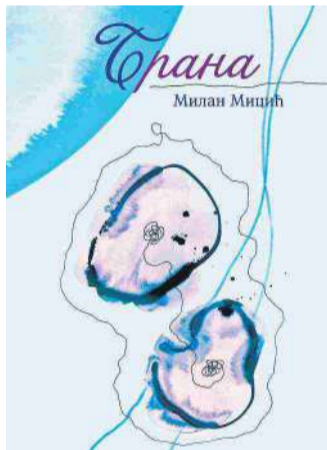
Нову књигу Ратомира Дамјановића чини десет изванредних приповедака из истог тематског круга, одређеног делом индикативним, а делом изазовним насловом Алцхајмер кафе, који носи присенак ироније. О људима који због деменције фатално остају без сећања, идентитета, воље, персоналности, аутономије и без стварне припадности било којој групи, чак и породици, искључени из свих временских димензија изузев танушног моментаног сада, по правилу се пише са хуманим саосећањем и сентиментално. Дамјановић не изневерава ту спонтану етичност – напротив, подиже је на виши ниво – када се одређује за креативно искошени и оригинални приступ, прелазећи сваку од десет приповедака фином превлаком духовитости, а понегде и снажнијим продорима црног хумора, пародије и гротеске.

Брана

Милан Мицић
(Банатски културни центар)

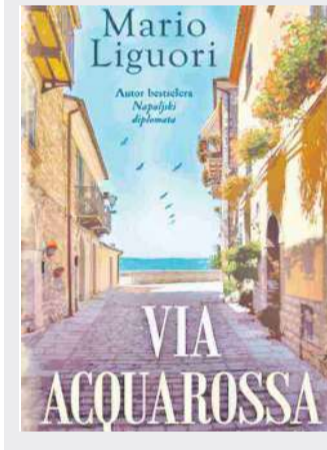
Обогаћена илустрацијама Сенке Влаховић, „Брана“ је више песничка књига него збирка песама или поема. Њу чини двадесет и једно лирско, типично љубавно песничко дело са заједничком темом првог сусрета лирског субјекта и насловне Бране. Сама природа таквог догађаја, готово петраркистичког судбоносног сусрета, песнику омогућава да око средишњег мотива испева већи број варијација, без икаквог понављања; у њима се језгро збирке допуњава другим битним темама, какве су његов живот пре сусрета и њихов заједнички живот после њега. У збирци Брана нема ни компликованих интертекстуалних маневара, ни хипертрофираних патетике. Она измиче било каквој предметности и смислу, али никако није ни херметична. Њена једноставност јој то не дозвољава. Она је чисто осећање, истанчана љубавна поезија настала из опеаног суживота

Via Acquarossa

Марио Лигуори
(Лагуна)

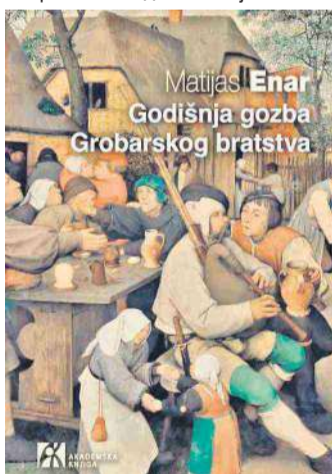
Питка поглавља ове књиге, исписана препознатљивим пишчевим стилем, пружају аутентичне слике јужне Италије. Смештена у близини чудесног Везува, надомак Помпеје, Улица Аквароса је учитељица живота, микрокосмос у ком се људи грчевито боре за место под сунцем. На њеној калдрми прожимају се нежност и насиље, еротизам и патријархалне стеге, гостопримство и непријатељство према странцима, правдољубивост и неправда. Ликови овог романа су претежно млади људи занесени фаталним страстима, храном и фудбалом, историјом и природом, љубављу и материјалним сатисфакцијама. „Као спој медитеранског и панонског духа и даха, проза Марија Лигуорија је реконструктивна хирургија сећања: у њој лице једне улице открива боре смеха и оживље мелахолмије“, оцена је Владиславе Гордић Петковић.

Годишња гозба гробарског братства

Матијас Енар
(Академска књига)

У низу француских аутора које Академска књига објављује, посебно место заузима Матијас Енар који ће отворити овогодишњи Сајам књига. Његов роман Годишња гозба гробарског братства живописна је, гаргантувски интонирана приповест о једном француском селу. За потребе докторске тезе посвећене „животу на селу у XXI веку“, етнолог почетник Давид Мазон напушта Париз и настањује се у једном скромном селу у округу Де-Севр. Код старијих земљопоседника налази кров над главом, набавља мотоцикл којим може несметано да истражује околину, снабдева се у кафани која је уједно и бакалница и риболовачка радња, а знања о том крају црпи код љубазног председника општине – по основном позиву гробара. Пристигавши у село, започиње теренски дневник...

Естетика I - III

Милан Узелац

(Издавачка књижевница Зорана Стојановића)

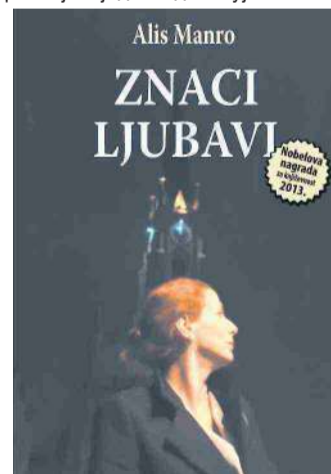
Ово је најобухватнија естетика написана на српском језику. У њој није изостављен ниједан аспект ове филозофске дисциплине, нити је занемарен неки важан проблем. У том смислу, она је целовита и довршена, баш као и успело уметничко дело. Након уводног дела, у коме је поред предмета и метода естетике дијагностификовано и савремено стање уметности, излагање се усредсређује на питање порекла уметничког дела, да би се потом отворила расправа о уметности и свим значајним релацијама у којима се она појављује. Други том анализира темељне естетичке проблеме и појмове, као и основна одређења појма уметности, а све са циљем да се учине претпоставке за промишљање стања уметности и теорије уметности. У додатку „Уметност и интелект“, исправља се питање односа вештачке интелигенције, људског интелекта и уметности.

Знаци љубави

Алис Манро
(Агора)

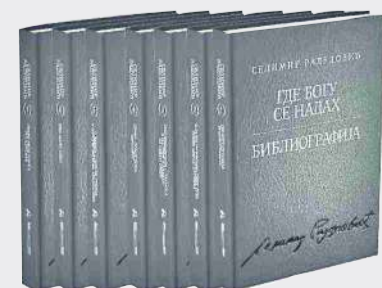
У овој књизи нобеловка Алис Манро истражује искуства најинтимнијих момената преображаја – момената када је живот већ обликован, момената у којима се схватају терет, моћ и природа љубави. У овим, и у другим причама Алис Манро се још једном доказује као сензибилна и племенита хроничар нашег времена. Увлачећи нас у најинтимније кутке обичног живота, ауторка открива много о нама самимма, о нашим изборима, и нашим искуствима љубави. Алис Манро је рођени приповедач који уме да анегдотско или видно одуцарање преобрати у преобату параболу живота у нашим превртљивим временима, стварајући дијалектички однос између сећања и прошлости. Она инсистира на важности неартикулисане, одсутне приче и приморава читаоца да трага за оним што је скривено и неизречено. Манро ствара дијалектички однос између сећања и прошлости.

Изабрана дела Селимира Радловића I - VII

(Лагуна)

Изабрана дела новосадског поете, антологичара и есејисте Селимира Радловића заокружена су у седам књига. Први том, уз Библиографију, доноси збирку „Где Богу се надах“, а у другом и трећем су „О тајни ризничара свих суза“ и „Снови светог путника“, односно „Под кишом суза с Патмоса“ и „О пастору и камену са седам очију“. Четврти и пети том творе вишеструко награђиване књиге „Сенка осмог еона“, коју је владика бачки Иринеј оценио као „ретку збирку – о духовном и песничком трагању и налажењу“, затим „Дванаест“, односно „О дукату с ликом старца“ и „У царству ветрова арамејских“. А последња два поглавља Изабраних дела Селимира Радловића заокружују „Оно мало соли“, те „Очево лице књиге“ и „Реч критике“.

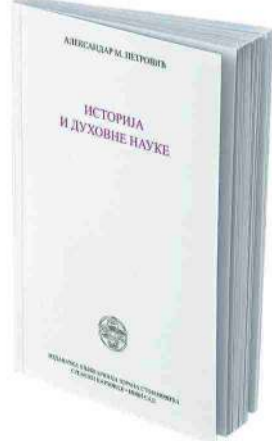

Историја и духовне науке

Александар М. Петровић

(Издавачка књижевница Зорана Стојановића)

Аутор ове студије значајно разматра основне проблеме филозофије историје и духовних наука, излажући генезу значења кључних појмова, све до њихових арбитрарних импровизација у позитивистички обојеном савременом добу. Садржински посматрано, монографија подразумева расветљавање кључних појмова од Платона и Аристотела, преко Канта и Хегела, до Хајдегера и Гадамера, али и Петронијевића, Паточке и Григорија Паламе. Петровић констатује неуспех данашњих антифилозофских, позитивистички и натуралистички настројених наука да појме духовност, као и шансу да се управо кроз духовне науке реформише самоспознаја човека и његове светско-историјске одговорности према захтевима ума у властитом бићу. Посебан квалитет рада састоји се у ауторовом домишљању и реактуелизовању појмова прве филозофије, у теоријском контексту духовних наука.

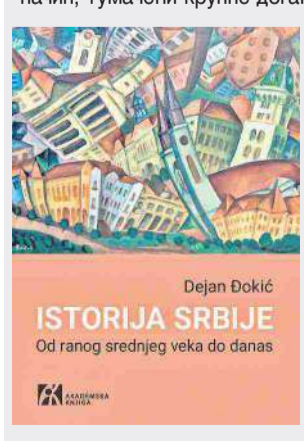

Историја Србије

Дејан Ђокић

(Академска књига)

Капитално дело Дејана Ђокића *Историја Србије. Од раног средњег века до данас* премијерно је објавио Универзитет у Кембрију. Реч је о научно утемељеној, али истовремено узбудљивој књизи која на свеж начин, тумачећи крупне догађаје, говори о континуитету српске историје. Србија је била укључена у догађаје који су обликовали савремено доба, али је њена историја мало позната и често погрешно разумевана. Писана лако разумљивим језиком, књига Дејана Ђокића се чита као узбудљиво штиво које покрива целокупни историјски распон историје Србије, од сеоба Словена у шестом веку све до данас. Аутор показује како су сеобе становништва, контакти са суседним државама и народима, као и стратешки важан географски положај на раскршћу Истока и Запада утицали на историју Србије и српског народа.

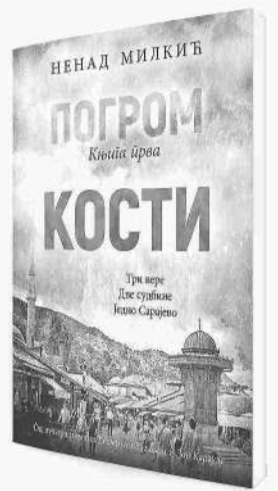
КЊИЖЕВНОИСТОРИЈСКА ДЕЛА МИЛОРАДА ПАВИЋА

Културни центар Војводине „Милош Црњански“ је ове године, заједно са Народном библиотеком Србије, започео трогодишњи капитални пројекат објављивања Сабраних дела књижевноисторијских студија и есејистике Милорада Павића, књига које нису објављиване протеклих 30 година. Укупно ће бити објављено девет књига, а ове године су већ објављене прве три књиге: „Историја српске књижевности барокног доба“, „Историја српске књижевности класицизма“, „Историја српске књижевности предромантизма“.

ВОЈВОЂАНСКИ ИЗДАВАЧИ И ПИСЦИ НА МЕЂУНАРОДНОМ САЈМУ КЊИГА У БЕОГРАДУ

Кости Ненад Милкић (Панонија)

Историја човечанства је збир сукоба и ратова која се, када се одмакне на већу временску дистанцу, своди на пуко навођење узрока, набрајање топографских појмова и, евентуално, броја погинулих. Што је дистанца већа то подаци постају мање занимљиви па чак и небитни. Тако ће бити и са ратом у Босни и тешким борбама које су вођене око и за главни град некадашње Социјалистичке Републике, покојне таман толико колико је покојна и Југославија. Односно, тако би требало бити, али неће. А неће бити захваљујући костима. И онима узиданим у темеље Републике Српске и онима Ненада Милкића у којима, трајући од заборава, уредно у фасцикле времена, слаже догађаје и ратна дешавања раскривајући генезу никад угашене мржње која се као жар на погодном ветру распламсава у пожар чији поход иза себе оставља само смрт и згаришта.

Лакримаријум Александар Танурџић (Прометеј)

Роман „младог новосадског књижевника Александра Танурџића први је који тематизује психолошко и емотивно стање жене у процесу вантелесне оплодње. У питању је емоцијама набијена прича, вешто исприповедана у већ препознатљивом стилу аутора, који је у фокус књижевне јавности ушао претходним романом „Уста ми пуна вишања“. Главна јунакиња Ана сусреће се са ананезом немогућности зачећа и процесом вантелесне оплодње. Тиме Танурџић отвара тему која у нашој средини још увек представља табу и подсећа нас да живимо у друштву у коме се на рађање гледа као на природну потребу сваке жене, а свако одсуство потомка наилази на осуду. Истовремено, то исто друштво остаје слепо за унутрашња превирања и борбе, па често чак ни они најближи не виде колико је снаге потребно за поновне покушаје и изва разочарања.

Лањски снег Бранко Андрић Андрић (Културни центар Војводине „Милош Црњански“)

Као посебно издање, у оквиру едиције „Проза и коментари“, Културни центар Војводине „Милош Црњански“, ове године је постхумно објавио нову књигу авангардног уметника Бранко Андрића Андрића (Нови Сад, 1942) који је обележио уметничку сцену у Новом Саду током протеклих пет деценија делујући и на књижевном и на музичком пољу, оставивши дубок траг у култури својом оригиналношћу. Ради се о последњем његовом антироману „Лањски снег“, роману који се не може препричати јер у њему Андрић наставља своје уметничке експерименте који су били одлика и свих његових ранијих књига. „Лањски снег“ је специфична козерерија о путовању и местима за која нисмо сигурни да ли постоје или да ли мирују. Роман је последње Андрићино дело на коме је радио до смрти, а почиње „шекспировом“ дилемом: Писати или не писати?

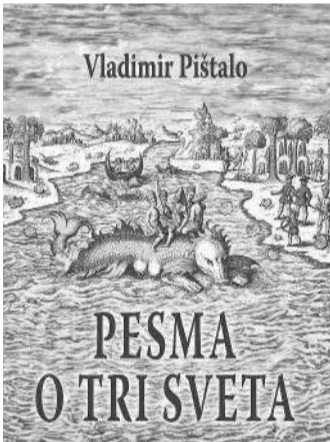
Одбрана и претпоследњи дани Милан Орлић (Мали Немо)

Да ли је савремено човечанство, у доба чији је весник вештачка интелигенција, сведок гашења Гутенбергове галаксије? И сведок „смрти“ књижевности, уметности и културе уопште, као и посебних дисциплина, на пример, књижевне критике. Књижевност већ деценијама преживљава дубоку кризу чији су узроци унутрашњи и спољашњи, а њихово дејство синергетско. Ако се не нађе излаз из ове неодрживе ситуације, криза се може окончати „смрћу“ књижевности, уметности и културе у облику њиховог потпуног маргинализовања. Излаз није искључиво у промени поетичких поставки, естетичких стандарда или етичких решења, него и у новом политичком концепту света и друштва.

Песма о три света Владимир Пиштало (Агора)

Овај поман води велика и храбра машта. „У основи мелодраматски барокни заплет веома је погодан за описивање других култура које су у то време биле као друге планете“, описује Пиштало свој нови роман. „Тај 17. и почетак 18. века, када се роман одиграва, занимљив је и по мешавини потпуно различитих садржаја. Рецимо, имате гусаре под заштитом државе; имате почетак озбиљних школа за жене и истовремено и даље имате спаљивање вештица, попут оног у Салему; имате цветање ропства, док истовремено имате просветителство и све оно што ће у 18. веку произвести енциклопедију и паролу Француске револуције о слободи, једнакости и братству... Дакле, идеја рационалитета, повезаности света и истовремено ропство и процеси против вештица, све кроз призму једне жене - то би можда у најкраћем био темељ Песме о три света“.

Писма турских мачака Оја Бајдар (Агора)

Узбудљив наратив овог романеског света савремене турске спилателнице остварен је приповедањем из „мајке перспективе“, у којој се из странице у страницу сударају принципи „бити мачка“ и „бити човек“. „Мирисна писма“ која мачке-протагонисти међусобно размењују на различитим географским тачкама, тако постају посебни наративни пасажу у којима се разоткривају сазнања великог мачјег пројекта спроведеног на људима – њиховим власницима. Између оне добропознате изреке „Радозналост је убила мачку“ и резултата рада „Организације за откривање власничких тајни“ читалац сазнаје судбинске нити људи који су током војног удара 1980. у Турској морали да, као избеглице, нови живот започну на неком другом месту, да би затим потпуни крах сопствених нада и уверења доживели у периоду између 1989. и 1990. године.

Психологија гравитације Ненад Шапоња (Прометеј)

Књигу, изделу у три циклуса – „Слатка тишина“, „Забуна препознавања“ и „Поверење у одело тела“ – чине 33 песме високоестетизованог израза, препознатљивог за Шапоњино стваралаштво. Његова поезија и даље се одликује поетичком доследношћу какву поседује ретко који индивидуални ауторски пројекат. „Поезија допире до најдубљих слојева бића. И када се чита и када се пише. Има ли шта озбиљније и радосније у исто време, у овоме свету?“, рећи ће песник, уз поруку да је „поезија драма бића, карта за душу на путу препознавања... место дијалога, шетња по ивици, лет без крила, сан који траје“... О Шапоњином певању Драшко Ређеп својевремено записати: „Нема предрасуда, нема претходних оцена. Широм отвореног слуха, наш знаменити мисаони песник не само да дозвољава, него подстиче различитост виђења. Не помера се, нити измиче то пред нама атлас његове доживљајности, већ се мултиплицира у недоглед“.

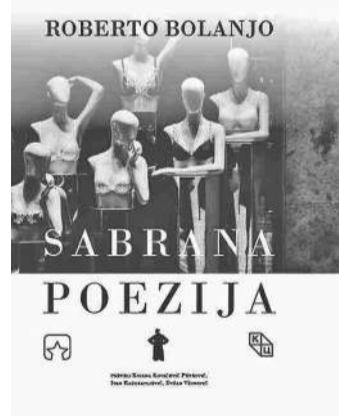
Сабрана дела Јована Поповића (Партизанска књига)

Други том сабраних дела знаменитог кикиндског пијца у ком се налазе песме из три књиге песама објављене за Поповићевог живота. Књига обезбеђује читаоцима хронолошки преглед и Поповићеве песничке еволуције која почиње од верзије експресионизма блиске његовом славном суграђанину Душану Васиљевићу, све до инсистирања на социјално ангажованој поезији, у складу с ауторовом политичком фигуром. Ово је прво објављивање Поповићевих сабраних дела, а издање је подржано од стране Министарства културе и Града Кикинде као капитално.

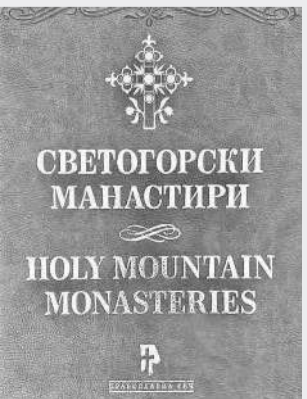
Сабрана поезија Роберто Болањо (Културни центар Новог Сада)

Има много очаја у поезији Роберта Болања. Можда зато што је размишљање о животу и свету крајем XX века стварало отуђење, незадовољство и тескобу. Стварало је интелегентни очај. Рекао бих да управо то осећање преовладава у овој поезији: тескоба која долази из саме сржи и на крају постаје блистава. У Болањовој поезији, као и у његовој прози, веома је важан огољени, физиолошки или експлицитни секс. Песници нису имали новца, али јесу водили љубав. Увек расположени за промискуитет. Дивљи детективи су дивљи зато што су подједнако сиромашни и промискуитетни, или похотљиви, како би рекао Достојевски. Похотљивост или промискуитет показују се као инфрареалистичке емоције или постулати. Трећи свет, односно Мексико, нуди нам једино беду и промискуитет. Болањо је славио Трећи свет измишљајући књижевни плес сиромаштва и секса. Јер сиромашки секс је надмоћан у односу на секс међу богатима.

Светогорски манастири Бојан Миљковић (Православна реч)

Монографија аутора др Бојана Миљковића је штампана паралелно на српском и енглеском језику, са резимеом на грчком. Представљени су манастири на Атосу, њихова историја, уметност кроз векове, данашња монашка заједница свих 20 манастира. Капитална монографија описује земљопис Свете горе, какво је било полуострво пре монаха и почетке монашког живота. Књига, кроз поглавља, читаоца упознаје са светогорском архитектуром и уметношћу, периодом под турском влашћу као и периодом византијских царева и Свете горе. Обогаћена је са преко 300 фотографија, илустрација и карата што доприноси бољем визуелном утиску. Стручно написан текст и фотографије изузетног квалитета монографију „Светогорски манастири“ сврставају у једну од најбољих на српском говорном подручју која се бави овом темом.

Српско културно благо Бојан Јовановић (Православна реч)

Књигом Српско културно благо, Бојан Јовановић, наш најистакнутији савремени антрополог, представио је антологијски избор српских културних вредности на којима се темељи како колективни, тако и индивидуални идентитет самосвесних припадника српске нације. Аутор потписује величанствену оду српској култури као вредносном и етичком оријентуру њеним припадницима у овом и будућем времену. У четрнаест богато илустрованих поглавља, Српско културно благо представља вредности које су остварили Срби као народ на културном подручју Балканског полуострва. Те вредности указују да је српски културни простор знатно шири од државних граница Србије, а многе од њих су својим значајем, аутентичношћу и лепотом потврђене и као општечовечанске у уврштене у светску културну баштину.

Црвени доц > Ен Карсон (Културни центар Новог Сада)

Дела Ен Карсон, особито она новија, имају важно место у разматрању релација хуманог и постхуманог, аналогног и дигиталног. После петнаест година, Ен Карсон је написала наставак своје књиге „Аутобиографија Црвеног“ о митском чудовишту Гериону, ступивши тако на поље које је карактеристично за популарну културу а не толико за књижевност с високим естетским претензијама – серијалност. Но ту није крај њеног поигравања с елементима поп-културе: своју не баш веселу тематику она повремено узглобљава у знакове, обрасте и динамику стрипа и цртаног филма, поред роад мовије пасажу, које препознајемо из Аутобиографије, а који се и овде прекидају нагло, да би се намах увео сасвим другачији жанровски кључ.

НАГРАДА „АЛЕКСИЈЕ ВЕЗИЛИЋ”

Сећам се дана

Игор Мировић

Сећам се дана када сам напустио Мајчину утробу и прешао праг света Изгубио сам изворни вид и урођени мир

Нове слике које сам упијао и стварао Нису ни мало личиле на звуке Мајчиног срца и шум воде у којој дисах

Носила ме је, касније изгубљена, неумирујућа мисао О апсолутном светлу и вера у сводове Које човек још није дотакао

Сећам се дана када сам спознао бол У сусрету са данас далеким човековим бити Више нисам био у стању да се препознам

Оживела ме је једино нада у проналазак лека За коључено жито и немирну земљу Моју златну понорницу и њен повратак у Логос

(Из награђене књиге „Светло у светионику”)

ДУГИ ВЕК БЕРТОЛТА БРЕХТА

Дужина кашике

Пише: Светислав Јованов

Пре нешто мање од сто година, 8. децембра 1923-е, у Старом театру у Лајпцигу произведен је „Баал”, прва драма Бертолта Брехта: био је то почетак епохалне борбе, у којој је позориште постало оруђе које треба да промени свет. Без обзира што, са данашње тачке гледишта, исход ове борбе изгледа крајње неизвесна, исправност и замашност Брехтове намере показују се као једини начин на који позориште може сачувати свој смисао и оправдање.

А све је, у Брехтовом случају, почело разбарушено, авангардно и литерарно: но, премда јунак „Баала” одликује „демонска моралност”, а комад је инспириран судбином песника Вијона и „извесног Јозефа К.”, већ у уводној „Химни великог Баала” аутор демонстрира оно што ће касније бити означено као „брехтовски сонг” – пропламсај критичке мисли који мења карактер позоришне илузије. Након радикалне суморности „Бубњева у ноћи”, следи прва иронично критичка синтеза у „Опери за три гроша” (1928), где се цинично сликање „криминалног миљеа” банде просјака убојито прожима са епском конкретносту и изругивањем театарском и друштвеном „хеппенду”. Прошавши потом кроз фазу социјалних и дидактичких комада („Баденски поучак” и „Мера”), Брехт је

марксистичку идеологију употребио, али се није њом заслепо. Фамозни појмови „дистанце” и „очуђења” показују се као стратегија за много важнији подухват. Наиме, патња презрених и потлачених колектива превазилази самодовољност сасећања и постаје основа за својеврстан „позоришни разговор”, у којем и глумца и гледалца ступају на ризични терен – тамо где се заблуда реалности коригује животносту театарске илузије.

А онда долази раздобље синтезе: од „Кавкаског круга кредом”, који кроз егзибицију форме (драма у драми) преиспитује етику самог гледаоца, преко „Галилејевог живота”, чији шекспировски сломљен јунак разголићава фаустовску опсецију модерне науке, до вероватно јединог ремек-дела протеклог века које чува снагу и актуелност и у овом, нашем: „Мајка Храброст”, сурова одисеја Ане Фирлинг, жртве која живи и умире од сопствене заблуде – дакле, иконе свих ратова у којима се и даље огледа људски род. Верзија Софоклове „Антигоне” која следи, није само својеврсно епигло Брехтовог опуса, већ и доказ кобне актуелности класичне трагедије у нашој данашњици.

Једна од омиљених Брехтових (пара) фраза гласи: „Ко са ђаволом жели да доручкује, мора да има дугачку кашику”. Дужину ове кашике Брехт је искушавао „доручкујући” наспрам свих ђавола протеклог столећа: нацизма и Волстрита, Гулага и Хиросиме. И, без обзира шта је било „на столу” – суровост или лицемерје, страх или похлепа, равнодушност или неправда – његова људска и позоришна гледи је остала неутољена и бескомпромисна. Може ли данашње позориште, фрагментарно и кафиперско, самозаљубљено и скрајнуто, у себи пронаћи барем искру ове глади, као једино завештање човека који је, како сам каже, „дошао из црних шума”? ■

VIKTOR TUMBAS QUINTET & MUZIKON – DEPTHS (СЕКВОЈА ИЗДАВАШТВО)

Пространство жеља

Пише: Никола Марковић

Млади џез певач Виктор Тумбас, рођен у Сомбору 1999. године, своје неформално вокално образовање започео је у трећем разреду средње школе. До тада је свирао виолончело. Са 19 је уписао одсек за џез и популарну музику на Факултету музичких уметности у Београду, врло брзо је оформио бенд и кренуо да компоњује, наступио је на неколико џез фестивала, а стигао је да сарађује и са Василиом Хаџимановим. Данас му је 24 године и за неколико дана објављује деби албум амбициозног назива „Depths”, и то са Камерним оркестром Музикон, неколико специјалних гостију, и аранжером европског калибра, Владимиром Николовим. За који дан чека га и веома значајан наступ на предстојећем Београдском џез фестивалу.

Премда се може чинити да је за Тумбаса олакшавајућа околност недостатак конкуренције, односно вишедеценијско

компликује виртуозним излетима. Склон је дугачким тоновима односно пуштању гласа, како у разрадама нумера тако и у емотивним крешендима. Премда се ипак ради о певачима другачијег стила, уместо би било поређење са непосредношћу на прву лопту и радошћу извођења Грегорија Портера. У камернијим аранжманима (на пр. у „Wishful Thinking”) зазвучаће и као Тито Блекман, немачки певач и композитор подједнако цењен у домену џеза и вокалне авангарде.

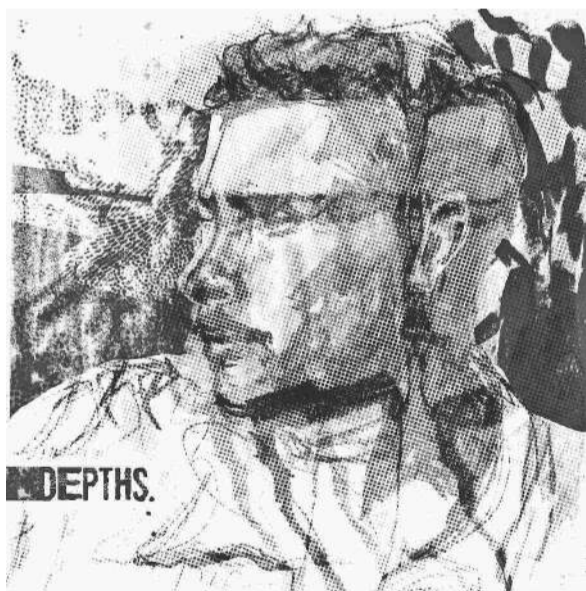
Нарочито импонује Тумбасов вешт вокални третман стихова на српском у нумерама „Будан сан”, „Пространство жеља” и „Чуда”, односно благо онеобичено акцентовање слогова које ствара занимљив музички ефекат. Глас није ту само да отпева стихове, већ импровизује кроз језик, што додатно подицава комбинавањем текстова са вокализама/скетовима. Премда је његов изговор на енглеском веома добар, па чак и одличан, још увек није *lative* и у на том плану има простора за напредак.

Тумбасов основни бенд чине музичари његове генерације – гитариста Лука Малко, пијаниста Стеван Милијановић, контрабасиста Мирослав Шарбановић и бубњар Алекса Милијановић. Њихов израз је компактан и функционалан спрам Тумбасових и Николовевих замисли и креће се у домену савременог америчког пост-џаза.

са дискретним шармом оркестриране филмске музике који доноси Музикон. Владимир Николов овде наступа као аранжер коме су Тумбасов вокал и бенд у центру пажње, на правим местима додајући гудачима на значају ради звучног богатства и слојевитости нумера.

Албум је разноврстан на пољу темпа и динамике но стилски махом уједначен. Као интересантан изузетак, ипак, можемо поменути нумеру „Surprise” са Вокалним квартетом Минг који јасно асоцира на легендарни Вокални квартет Предрга Ивановића (старијој публици познат по песми „Под сјајем звезда” из филма „Љубав и мода”), односно стандард „Invitation” пољског филмског композитора Бранислава Капера, у Тумбасовој верзији са референцама на Антонија Карлоса Жобима.

За Виктор Тумбас не морамо да напишемо уобичајену новинарску фразу за младе таленте, како се од њега тек очекују велика дела. Једно је већ пред нама. ■

одсуство релевантних мушких џез вокала на домаћој сцени, ова чињеница је ипак само згодан куриозитет. Већ након тридесетак секунди слушања његовог гласа, слушаца бива заведен непосредношћу и самопоуздањем карактеристичном за природне таленте. То је онај осећај када вам се чини да музичару све иде лако, као од шале, да се није ни презионо. Да из њега једноставно излази музика.

У случају Виктора Тумбаса, ипак, није све тако једноставно. Колико је његов вокални израз већ сада зрео и заводљив, толико је озбиљан и промишљен начин на који је приступио раној фази своје каријере. Ово је оличено управо у сарадњи са Николовим који потписује све аранжмане и ауторство на четири композиције, односно Музикон који доноси богатство звука гудача. Сам Тумбас као аутор или коаутор потписује четири нумере.

Виктор Тумбас је вокалиста отвореног стила – пева једноставно, разговетно, не

Пише: Данило Вуксановић

Галерија Матице српске, након обележавања великог јубилеја, у 176. години постојања потврђује континуитет трајања на линији традиционалног и модерног, приређивањем монументалне изложбе недовољно познатог уметника, ренесансног квалитета и замаха, Васе Поморишца, последњег Матичиног стипендисте који се у домену визуелног остварио у више различитих медија. Поред великог броја слика, фрески, цртежа, студија, скица, илустрација, у оквиру реализације изложбе настало је ново уметничко дело на основу нацрта за витраж који је осмишљен 1932. године за хол зграде Аеро клуба у Београду који тада није израђен. Виђен и потом насловљен од стране кустоса изложбе Јелене Огњановић као „Алегорија ваздухопловства” заузима централно место на изложби.

Сродну овој идеји, у холу зграде Аеро клуба, данас можемо видети вредну *стаклосликарницу*, композицију у знаку митолошке двојке приче о оцу и сину избеглим са острва Крита, под називом „Дедал и Икар”. Ово дело, уз новостворено представљено на изложби, симболише славу човекове жудње за летењем изведену у бојеном стаклу, чији крвоток цртежа и слике гради мрежа оловних нити извучених на посебно конструисаној машини у „Атељеу Станишић” из Сомбора. Приказ пилота и Икара, требало је да допуњује сложени стваралачки допринос Васе Поморишца, првог витражисте на територији Краљевине Југославије, који је на академским студијама у Лондону изучавао технику витража када је и награђен 1923. године за слику на стаклу „Свети Ђорђе убија аждају”.

На изложби је приказан и витраж „Парисов суд”, који нас подсећа на витраже израђене за приватне просторе наручилаца у призиву неколико сличних који су нестали у ратним разарањима попут „Весталке” из Уметничког павиљона „Цвијети Зузорић”. Упућује нас и на послератни развој и изведбе соцреалистичких витража за различите потребе који затварају многоструку круг, од религиозне слике, преко митолошких и алегоријских остварења. Као иницијатор успостављања витражне технике у српској уметности у програму *Зографа*, Поморишца помиње ову технику као познату у уметности српског средњовековља.

Изучаваоци његовог дела, нису се сложили са овом тврдњом, имајући у виду отклон Српске православне цркве према овој техници сматрајући је готичким продуктом католичке цркве, иако постоји један мали примерак из манастира Студенице који то побја – како истиче историчар уметности Лука Вукичевић. Изворно подигнут на поукама о црквеном сликарству које је добио од Стевана Алексића у родном Модошу, Васа Поморишца, под снажним утицајем школовања на академијама у Минхену и Лондону, својим особеним деловањем упућује на националну традицију копирајући српске средњовековне фреске и илуструјући српску епску поезију, измештен од модерних појава актуелних у првој половини XX века.

За уметника полифоне звучности и изузетног сензибилитета, способног да се изрази у бројним сликарским техникама, витраж је био један од начина да усаврши сопствену занатску технику цртежа као основу за настанак уметничког дела, много више од утилитарног карактера примењене уметности. У духу заступања естетике прерафаелита Џона Раскина, који је истицао очување занатске технике у уметничком смислу, Васа Поморишца вешто повезује несклад између индустријског прогреса и занатске утемелености када на нартру „Алегорија ваздухопловства” представља Икара под Сунцем, са високо уздигнутим рукама и крилима како се узвишује над пилотом који обема ногама притиска хоризонтално пејзажа.

Накнадни уметнички пројекат настао је без аутора Поморишца, који је много више него други уметници, сам искицавао стаклене површине као појединачне комаде светлосног мозаика. Посебно је важно напоменути да избор „Атељеа Станишић” из Сомбора за израду витража „Алегорија ваздухопловства” није нимало случајан. Посве циљано и у складу са историјским чињеницама, које говоре да су Стеван Станишић и Васа Поморишца били блиски сарадници и пријатељи (о чему данас сведоче четири портрета чланова ове породице које је урадио Поморишца), настојали смо да поручином нове аквизиције за збирку Галерије оживимо некадашњу стваралачку везу људи који су након Другог Светског рата подучавали младе тајнама витража на Академији примењених уметности у Београду.

Заједно су остварили велики број витража у тадашњој Југославији и иностранству, средином XX века управо захваљујући јединој радионици за производњу стакла у Сомбору коју је основала 1908. године Стеванов отац Милан као „прву југословенску бојадисаону на стаклу и порцелану”. Свестан ограничења и недоступности материјала који му је био потребан за рад, Васа Поморишца је током рада на витражима за хотел „Метропол” изјавио „како када тај посао оконча неће имати прилику да посао на витражима настави, јер стакла више неће бити, чак ни код Станишића”.

Срећом, континуитет трајања „Атељеа Станишић” показао се као резултат реалне потребе и истрајности наследника и данас у XXI веку, када је под руководством Александра Станишића изведен витраж „Алегорија ваздухопловства”, димензија 300 x 74 cm (занатске и сликарске послове маестрално су извеле Татјана Ловрић и Татјана Димитријевић). Изложен у Галерији Матице српске у сали „Саве Текелије” у посебно конструисаној светлосној ниши овалног завршетка витраж ће публици пружити несвакидашњи визуелни доживљај у комбинацији бојеног стакла, светла и Поморишчевог цртежа као кључног тројства за разумевање уметности светског генија родом из Модоша у Банату, свестраног Васе Поморишца. ■

